

Pietiläisenkin tutkimus todistaa, että entistä avoimempi keskustelukuluttuuri näkyi Venäjän Karjalan lehtien palstoilla vasta 1989, jolloin yleisönosastokirjoittajat selvästi rohkaistuivat ja aiheet monipuolistuivat. (Vuosi 1988 ei ollut mukana tutkimusaineistossa.) Journalistinen aineisto alkoi kehentyä ja etenkin human intressituttujen osuus nousi. Kiintoisa ilmiö oli myös ulkomaan uutisten väheneminen ja niiden lähdepuhujan laajeneminen Neuvostoliiton uutistoimistoista esimerkiksi ranskalaiseen AFP:hen. Perinteinen neuvostojournalismin syksyinen indikaattori osoitti myös muutoksen merkkejä; leikkuupuumuriutiset alkoivat lyhentyä.

Luonnollista oli, että myös journalistinen sanasto alkoi uusien aiheiden myötä muuttua, monipuolistua. Markkinatalous, parlamentarismi, seksi ja väkivalta ilmaantuivat lehtiin.

Selvimmän muutokset näkyivät kuitenkin vasta 1990-luvulla, jolloin sekä journalismin muoto että sisältö muuttuivat. Pietiläisen mukaan suurin muutos näkyi niin sanotuissa tutkivan journalismin jutuissa ja journalistien oman äänen kuuluvuudessa. Juttujen otsikoissa alkoi olla myös ironiaa ja huumoria. Vuoden 1991 ilmiö olivat lukuisat kysymys-vastaus -palstat. Vielä 1990-luvun lopun aluelehti-journalismissa oli kuitenkin yhä myös neuvostoaikaisia piirteitä, kuten "me"-kerrontaa ja kronologista narraatiota.

Pietiläisen mukaan Venäjän journalismin kultakausi jäi lyhyeksi (1989–1992). Jeltsinin valtakaudella tv:stä tuli Venäjällä selvästi ainoa tärkeä media, joka kanava kerrallaan on siirtynyt poliittisen johdon käsiin.

Talousromahdukset pienensivät 1990-luvulla sekä valtakunnallisten että alueellisten lehtien levikkejä entisestään. Vuodesta 1985 vuoteen 1999 Venäjän Karjalan lehdistörakenne muuttui kolmen puoluelehden systeemistä 14 erilaisen sanomalehden markkinoiksi. Lehdet segmentoituivat muun muassa iän ja sukupuolten mukaan. Viikkolehdet valtasivat markkinoita päivälehdiltä. Lehtimarkkinat ovat yhä kaukana stabiilista.

Pietiläisen määrällinen ja laadullinen analyysi Venäjän Karjalan sanomalehdistä tarjoaa monia kiintoisia avauksia myös alituttulla kulttuurienvälisen journalismin alalla. Pietiläinen vertasi esimerkiksi erästä *Helsingin Sanomien* ja *Karjalan Sanomien* samanaiheista juttua vuodelta 1993 ja löysi suuria esitystapaeroja. Karjalan Sanomien juttu muun muassa eteni kronologisesti, kun taas *Helsingin Sanomissa* tärkein asia kerrottiin aluksi.

Väitöskirja on suunnattu ennen kaikkea kansainväliselle tiedeyhteisölle, mikä on varmasti ollut oikea valinta. Kirjan tiivistelmä on kirjoitettu peräti neljällä kielellä: englanniksi, venäjäksi, suomeksi ja –esperantoksi. Kaikki ovat tekijän itsensä kirjoittamia. Hivnen harmillista vain on, että lyhyt suomenkielinen tiivistelmä on sekä kieleltään että sisällöltään nelikön heikoin.

TURO USKALI

Lapin luonnon muuttuvat tulkinnat

**Jarno Valkonen:
LAPIN LUONTOPOLITIikka
Analyysi vuosien
1946–2000 julkisesta
keskustelusta.**

Tampere: Tampere University Press
2003. 240s.

Jarno Valkosen sosiologian väitöskirjan aiheena on Lapin toisen maailmansodan jälkeisen ajan luonnonkäyttö ja varsinaisena kohteena luonnonkäyttöä koskevat kulttuuriset käsitykset ja diskurssit. Kohdettaan Valkonen lähestyy sanomalehtiaineiston kautta ja diskurssianalyysin keinoin. Tutkimuksen varsinaisena aineistona ovat neljän sanomalehden, *Aamulehden*, *Helsingin Sanomien*, *Lapin Kansan* ja *Pohjolan Sanomien*, sekä *Suomen Luonto* -lehden pääkirjoitukset. Sanomalehtiaineisto on kerätty otoksena vuosilta 1946–2000.

Valkonen jäsentää tutkimuskohdettaan sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä käsin.

Valinta on tuttu viimeaikaisesta ympäristösosiologisesta tutkimuksesta. Aineistoaan Valkonen tutkii diskurssianalyysin keinoin, ja hän on rakentanut tutkimusasetelmansa pitkälti samaan tapaan kuin Pertti Alasuutari tutkimukseensa *Toinen tasavalta*.

Valkonen käy läpi aineistonsa viidessä luvussa, joista kukin käsittelee aineistoa rajatun näkökulman kautta. Niistä ensimmäisessä Valkonen tutkii aineistoaan taloudellisen argumentoinnin näkökulmasta, josta Lapin luonto on usein ymmärretty talouden resurssina. Sotienjälkeisessä resurssipuheessa luonnosta rakennetaan Lapin tuementulon perusta ja tulevaisuuden symboli. Analyysistä käy ilmi, miten matkailun näkökulmat alkaivat ohjata puhetta Lapin luonnosta 1980-luvulta lähtien.

Toisessa analyysiluvussa Valkonen erottelee Lapin metsäkeskustelun kaudet kolmeen eli tehostamisen kauteen, metsäsuunnittelun kauteen ja luonnon monimuotoistamisen kauteen. On hauska lukea, miten Suomen Luonto perustelee Lokan ja Porttipahdan tekoaluiden rakentamista tehokkuuden nimissä 1950-luvun lopulla. Kolmannessa luvussa Valkonen tutkii Lapin maantieteellisiä ja maisemallisia kuvauksia. Analyysi tuo kiinnostavasti esiin sen, miten Lapin luonnosta on puhuttu kansallisvaltiollisessa ja alueellisessa kontekstissa. Seuraava luku analysoi tekstejä yleisen ja erityisen luonnon näkökulmasta. Viimeinen analyysiluku käy läpi poronhoidosta, erityisesti yliaidunnuksesta, käytyä keskustelua.

Lapin luontopolitiikassa Valkonen erottaa kolme "diskursiivista kautta", joista jokaisella Lapin luontoa on tematisoitu hieman toisista poikkeavalla tavalla. Ensimmäisellä, 1940- ja 50-lukujen kaudella Lapin luonto on kansallinen, taloudellinen ja haltuun otettava resurssi. Sotien jälkeen Lapin luonnonvarojen käyttö määriteltiin yksimielisenä kansallisenä projektina. Puhe Lapin rakentamisesta niivoutui ajalle tyypilliseen tehokkuusajatteluun.

Kuusikymmentäluvulla alkaneella toisella diskursiivisella kaudella käsitys Lapin luonnosta

muuttui. Metsien käyttöön ja vesistöjen rakentamiseen liittyvät ristiriidat nousivat esille ja Lapin luonnonkäytölle alettiin etsiä uusia vaihtoehtoja, vaikka teho- metsätalous oli edelleen etusijalla. Kolmannella, 1980-luvun alusta alkaneella kaudella vaatimukset luonnon suojelukäytöstä kasvoivat, ja vähitellen matkailuelinkeinon konstruoinnista luonnosta muodostui eräänlainen normi luonnonkäytölle. Yhteistä koko tutkimusjaksolle on Valkosen mukaan se, että Lapille on rakennuttanut ”perifeerisen alueen subjektiivista”, jota ovat tuottaneet puheissaan ja kirjoituksissaan myös lappilaiset itse. Tämän perifeerisyyden määrittely on vaihdellut taloudellisesta ja poliittisesta syrjäytynisyydestä kulttuuriseen ulkopuolisuuteen.

Lapin luonnolla ja sitä koskevilla määrittelyillä ei ole ollut merkitystä vain Lapin ja alueen asukkaiden kannalta. Valkonen päätyy siihen, että ”luonnon idean ja Lapin yhteensulautuminen selittää paljolti Lapin luonnonkäytön toistuvaa politisoitumista sekä luonnonkäytön kiistojen kiivautta” (s. 206). Jotta keskustelussa päästäisiin eteenpäin, Valkonen ehdottaa, että olisi tarpeen ”luopua yhden luonnon ideasta” (s.209). Jotta myös lappilaisten oma ääni kuuluisi, olisi ymmärrettävä, että Lapin luonto on myös paikallisten asukkaiden konkreettinen elinympäristö, ei vain metsätalouden tai ympäristönsuojelun suunnittelun ja hallinnon luonto.

Ainoa merkittävä tutkimusasetelmaan liittyvä varaukseni koskee keskustelun käsitteen käyttöä. Vaikka Valkonen sanoo tutkivansa nimenomaan julkista keskustelua, mielestäni työssä on kyse keskustelun tutkimisesta vain hyvin yleisellä tasolla. Vaikka pääkirjoitusten valitseminen aineistoksi on tutkimusekonomisesti ja muutenkin perusteltua, ne edustavat julkista keskustelua vain hyvin rajatussa mielessä, minkä Valkonen itsekin myöntää. Merkittävämpää on kuitenkin se, että Valkonen ei tutki aineistoaan varsinaisesti keskusteluna, siis eri toimijoiden puheenvuoroina, vaan ehkä pikemminkin häivyttää tätä

keskustelunomaisuutta aineistostaan. Hän siteeraa aineistoaan enimmäkseen passiivimuodossa, vaikka pääkirjoituksille on tyypillistä, että niissä kirjoittavat päätoimittajat tai artikkelitoimittajat ottavat kantaa, tekevät avauksia omista tai lehtensä nimissä taikka rakentavat jonkin muun kuvitteellisen yhteisön itselleen ja yleisölleen. Keskustelun käsitteen käyttö antaisi odottaa sellaista analyysia, jossa pyritäisiin hahmottamaan lehdistön roolia tutkittavissa keskusteluissa, eri lehtien erilaisia rooleja eri aikoina tai sitä miten eri toimijat kulloinkin määrittelevät käsittelemään kysymyksiä.

Toisaalta on sanottava, että keskustelunomaisuuden ja kirjoittajien tietoisien pyrkimysten tai intressien häivyttäminen taka-alalle on linjassa Valkosen käyttämän diskurssianalyttisen lähestymistavan kanssa. Siinähän ajatellaan, että diskurssit ikään kuin puhuttavat toimijoita. Näin ymmärrettynä diskurssi ei ole kenenkään hallussa. Lisäksi valittu lähestymistapa on linjassa myös sen kanssa, että Valkonen sanoo etsivänsä nimenomaan puhujia yhdistäviä tekijöitä, diskursiivisia rakenteita ja jaettuja premissejä. Samalla käy kuitenkin niin, että tämä lähestymistapa ei kovin suoraan nivoudu siihen Valkosen peräänkuuluttamaan politiikkakäsitykseen, joka korostaa ristiriitoja ja erontekoja. Olisinkin kaivannut työhön hie-man perusteellisempaa keskustelun käsitteen määrittelyä – tai siten käsitteen siirtämistä pois keskiöstä. Samoin olisin kaivannut poliittisten toimijoiden nostamista paremmin esille tutkimuksen analyysissa. Näin olisi tullut ehkä esiin uusia eroja, kiistoja ja eriaikaisuutta yhdenmukaisiksi hahmotettuihin diskursseihin. Samalla työssä olisi päästy lähemmäksi ”luonnon kautta välittyneitä symbolisia kamppailuja yhteiskunnasta ja sen kehittämisen suunnasta” (s. 12), joista luontopolitiikassa Valkosen mukaan on kyse.

Tällaisten erittelyjen kautta olisi ollut mahdollista avata ”talouspuheen”, ”resurssipuheen” tai ”lappilaisen luontopuheen” kaltaisia abstraktioita. Konstruktionistisen ajattelutavan mukaan yhteiskun-

nalliset ongelmat ja niitä jäsentävät diskurssit eivät synny itsestään vaan yhteiskunnallisten toimijoiden rakentamina. Vaikka Valkosen ensisijaisena aineistona käyttämät pääkirjoitukset eivät tarjoakaan suoria vastauksia näihin kysymyksiin, hänen käyttämänsä laaja tausta-aineisto olisi antanut aineksia ainakin joihinkin tarkempiin pohdintoihin.

Muutamista puutteistaan huolimatta Valkosen tutkimus piirtää kiinnostavan tulkinnan siitä, miten Lapin luontoa on sotien jälkeen julkisessa puheessa määritelty, mihin niissä määrittelyissä nojaututaan ja miten nuo määrittelyt ovat muuttuneet. Valkonen osoittaa tuntevansa aineistonsa erinomaisesti eikä intoudu teoreettisiin ylitulkintoihin. Hän on pystynyt myös kiittävästi ottamaan etäisyyttä aikaisempien Lappi-tutkimuksen teeseihin ja lähestyy aineistoaan avoimesti ja ennakkoluulottomasti.

ESA VÄLIVERRONEN

